

VNeL

30 jaar werken aan vennen, Bart vertelt over de amfibieënpool, het hoofdven, zonnedauw, de ontwikkeling van het landschap, pony's, heikickers en vele andere bewoners.

Reuk bij vogels

Ruikt een pimpelmees kaas?
Bulbus olfactorius, wat is dat?
Wat ruiken vogels? En hoe doen ze dat?
Kunnen ze allemaal evengoed ruiken?
En wat ruiken ze dan eigenlijk?

“djuu-djuu”

Zwarte petje, vuurrode borst, blauwgrijze rug en zwarte staart. Ze houden van bloemknoppen en worden ook wel Bullfinch, Gimpel of Dompfaff genoemd.
Lees meer over de **goudvink**.

Griezelen

Kleine beestjes, best griezelig.
Hoe kun je ze vinden en vangen?
Wat loopt er 's nachts allemaal rond? Wie woont er onder die grote steen in de tuin?

Algemeen

COVERFOTO MIEP PHILIPSEN

Wat is het IVN?

Het Instituut Voor Natuur, educatie en duurzaamheid is een landelijke vereniging met plaatselijke afdelingen. IVN De Maasdorpen is een afdeling met als werkgebied gemeente Horst aan de Maas.

Wat wil het IVN?

Mens en natuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wij als IVN verbinden mensen en natuur. We laten jong en oud beleven hoe leuk, gezond én belangrijk natuur is. Op die manier dragen wij bij aan een duurzame samenleving, individuele gezondheid en het welzijn van iedereen.

Wat doet onze afdeling?

Onze afdeling richt zich op onderhoud van natuurgebieden, inventarisaties, educatie door middel van allerlei activiteiten zoals excursies, lezingen, cursussen, workshops, thema-avonden en natuurlessen op scholen.

Alle activiteiten van IVN De Maasdorpen zijn vrijwilligersactiviteiten. Veel leden zijn binnen de vereniging actief. Het hart van onze vereniging zijn onze werkgroepen, daarnaast zijn ook leden actief in de natuurfotografie en met insecten.

Behalve werkgroepen zijn er twee commissies en kortlopende projecten. Heb je belangstelling? Neem contact op en sluit je aan! Ons verenigingslokaal is het Zoemhukske, Kasteellaan 3, Horst.

Hoe word je lid?

Geef je op via <https://www.ivn.nl/word-lid>, je wordt dan automatisch lid van de dichtstbijzijnde afdeling. Of meld je aan via <https://www.ivn.nl/afdeling/de-maasdorpen>

Wat kost een lidmaatschap?

De contributie bedraagt € 24,00 per jaar. Heb je een huisgenoot die lid wil worden? Die betaalt maar € 7,50. De contributie wordt geïnd door IVN Amsterdam via een machtiging met digitale factuur. Opzeggen? Een lidmaatschap kan je jaarlijks, vóór 1 juli opzeggen. Het lidmaatschap wordt precies 1 jaar na opzegging beëindigd.

Wat ontvang je als lid?

Je kunt gratis of met korting deelnemen aan cursussen en lezingen. Je ontvangt 6x per jaar ons verenigingsblad de Kwekker, 4x per jaar het tijdschrift Mens en Natuur én je krijgt 10% korting in de IVN webwinkel.

Contact?

Je kunt contact opnemen met ons via: iundemaasdorpen@gmail.com

Werkgroepen & Commissies

Activiteiten & Gidsen

Ton Hagens +31 6 143 91 402
tonhagens@home.nl

Plantenwerkgroep

Joke Bussemakers +31 77 46 732 64
jjp.bussemakers@hetnet.nl

Vogelwerkgroep

Jacques Driessen +31 77 38 285 10
jdrieivn@xs4all.nl

Evenementencommissie

Dick Best +31 77 37 457 40
d-best@kpnmail.nl

VNel

Ton Wismans +31 77 46 737 20
wisma205@planet.nl

Bart Reintjes +31 6 284 95 503
lwgrentjes@ziggo.nl

Scholenwerkgroep +31 6 305 16 785
Cora Oostendorp cora@bourgonjon.nl

Scharrelkids/Jeugdwerkgroep

René Colbers +31 6 133 28 758
rene@colbers.nl

Communicatie commissie/ComCom

Jacques Driessen +31 77 38 285 10
jdriessenivn@xs4all.nl

IVN Website:

<https://www.ivn.nl/afdeling/de-maasdorpen>

Bestuur

Voorzitter & Secretaris

Cora Oostendorp cora@bourgonjon.nl
+31 77 32 700 26
+31 6 305 16 785

Penningmeester & Ledenadministratie

Koos Agricola koosagricola@home.nl
+31 77 32 700 13

Leden

René Colbers rene@colbers.nl
+31 6 133 28 758
Jos van Lin josvanlinivn@gmail.com
+31 77 46 78 200
Marlo Godding marlogoddingivn@gmail.com

Kwekker

IVN De Maasdorpen - Maart 2022

Voorwoord

Het is half februari als ik dit schrijf. De prachtige winterfoto's met ijskristallen op tere blaadjes heb ik weer weggeborgen, die komen toch maar niet in deze Kwekker. Want winter is het niet echt. De Witte dovenetels hebben gewoon doorgebloeid. Die hadden geen last van die enkele nacht met vorst. Geen wintereditie dus. Wat dan wel?

In het Schuitwaterreservaat ligt het IVN-ven. Eerst mooi, toen in verval geraakt en nu weer een prachtig gebied dankzij de VNeL-groep. Dertig jaar geleden zijn ze hier met onderhoud begonnen. Hoe dat in zijn werk ging en wat er nu allemaal te zien is, kun je lezen in het artikel van Bart Reintjes. Op zaterdag 12 februari is dit heugelijke feit ter plekke gevierd. Andy Liebrand trakteerde, namens SBB, op een prachtige taart met daarop een versuikerde foto van het ven.

Dit keer nam Marijke Lukker een interview af met Paul Oostendorp. Hij is al jaren een actief lid van onze vereniging. Bekend gezicht op scholen en bij inventarisaties. Een verslag van zijn buizerd-onderzoek kun je in deze Kwekker lezen. In de rubriek Natuur in de buurt staat 't Ham dit keer centraal. Na het lezen hiervan, wil je dit mooie gebied vast een keer bezoeken. Er staat een route-beschrijving bij maar als je met een gids gaat, zie je nog veel meer.

Om je naar buiten te lokken: een verhaal over kleine beestjes in je directe omgeving. Ga met je kinderen op jacht naar wormen, insecten of spinnen. Henny Grouls schrijft weer een boeiend verhaal over de zintuigen bij vogels. Dit keer onthult hij of vogels nu wel of niet kunnen ruiken. Piet Hoebbers verhaalt van een rampzalige gebeurtenis in Swolgen, lang geleden. Zouden die dorpen daarom nu nog kwaad op elkaar zijn?

Dit, en nog meer, kun je lezen in deze Kwekker.

Veel leesplezier!

Cora Oostendorp

Foto Miep Philipsen Taart 30 jaar VNeL

Inhoud

- 2 Algemene informatie
- 3 Voorwoord
- 4 30 jaar IVN-ven
- 6 Fotografie workshop*
- 7 Sleedoorn
- 8 Het interview
- 9 Tuinvogeltelling
- 10 Kleine beestjes zoeken
- 11 Vorster Ooievaars
- 11 Vacatures
- 12 Reuk bij vogels
- 14 Natuurgebied 't Ham
- 16 De Goudvink
- 18 Bomenspeurtocht
- 18 Actueel publieksprogramma
- 19 Beleef de vroege lente*
- 19 Vogelinventarisatie
- 20 Buizerdonderzoek
- 21 Insectencursus*
- 22 Overstroming Swolgen
- 23 Uit de oude doos
- 24 Activiteiten*

Colofon

Cora Oostendorp - eindredactie
Marlo Godding - vormgeving

Redactieadres
ivndemaasdorpen@gmail.com

30 jaar IVN-ven

AUTEUR: BART REINTJES

Op 22 februari 1992 was er voor het eerst een werkochtend van de VNeL (Vrijwillig Natuur en Landschapsbeheer) in een werkgebied van Staatsbosbeheer. Deze werkzaamheden vonden plaats in het vennencomplex, in het begrazingsgebied, de Pastoorswei in het Schuitwaterreservaat. Na 30 jaar beheer is het een landschappelijk mooi gelegen vennencomplex geworden met tal van bijzondere flora- en faunasoorten. In dit artikel wordt ingegaan op de geschiedenis van het gebied en de bijzondere natuurwaarde van het gebied.

De jaren 60, 70 en 80: de aftakeling

In de jaren 60 en 70 moet het huidige IVN-ven veel natter zijn geweest. In 1962 noteerde boswachter Janssen van Staatsbosbeheer dat er in vennen, waar nu het IVN-ven ligt, nog 100 waterlelies bloeiden. Draadzegge, veenpluis, dopheide en snavelzegge waren toen nog massaal aanwezig. Ik heb dit in mijn kinderjaren (jaren 60) zelf ook nog kunnen waarnemen. Zelfs in de zomermaanden stonden de vennen helemaal vol en werden we gewaarschuwd dat het gevaarlijk was om er als kind te spelen.

In de jaren 70 en 80 raakten de vennen steeds meer verruigd en verdroogd. Als gevolg van de toename van stikstof uit de lucht gingen het stikstoftolerante Pijpenstrootje en berken steeds meer het beeld in en rondom het IVN-ven domineren. Het open water met veenmos was alleen nog maar te vinden in de greppels. Eind jaren 80 werd er vanuit de provincie Limburg een poelenplan voor amfibieën opgesteld. In die tijd ging het erg slecht met alle soorten amfibieën en reptielen. Ook midden in het IVN-ven werd een grote amfibieënpool gegraven. Het uitgegraven zand werd deels op de oever gelegd, waardoor het karakter van het ven nog meer werd aangetast.

Foto Bart Reintjes Amfibieënpool

De harde oerlaag die het water vasthield werd door de aangelegde pool waarschijnlijk doorboord. Van het typische venbiotoop was dan ook begin jaren '90 weinig over.

22 februari 1992; het herstel wordt ingezet.

Begin jaren 90 ging ik kijken wat er nog over was van de prachtige vennen uit mijn kinderjaren. Het was treurig gesteld en het gebied was veranderd in een monotone vegetatie van Pijpenstrootje en berkenopslag met een diepe amfibieënpool. Ook de omliggende bosrand schoof steeds meer op in de richting van het centrum van het huidige IVN-ven. Toch zag je hier en daar nog Veenpluis staan en vond je ook Dopheide en op de paardenpaadjes Kleine zonnedauw. Ik heb toen contact gezocht met boswachter Jan Theeuwen van Staatsbosbeheer en in samenwerking met Jan een plan opgezet om het vennencomplex met hulp van de vijf jaar ervoor opgerichte VNeL-werkgroep weer in ere te herstellen.

We zijn vanaf 1992 de eerste 10 jaar bijna jaarlijks in het IVN-ven en omgeving actief geweest. De werkzaamheden betroffen in de eerste jaren het verwijderen en het handmatig met hak en schop plaggen en verwijderen van de boomopslag in het grootste ven: het huidige IVN-ven.

FOTO MIEP PHILIPSEN

Bij het plaggen werd de bovenste 5 cm van de bodem verwijderd. Met de plaggen werden enkele van de aanwezige greppels opgevuld. Het resultaat op de geplagde delen was veelbelovend. Kensoorten van vennen zoals Kleine zonnedaauw, Tormentil, Blauwe zegge en Moeraswolfsklauw verschenen in flinke aantallen. Later kwam daar onder andere ook nog Bruine snavelbies en Draadzegge bij. Na de eerste plagwerkzaamheden was het IVN-ven een populaire plek om te bezoeken tijdens excursies. De rode mat van duizenden vleesetende Kleine zonnedaauwplantjes, met in de Zonnedaauw de gevangen insecten, was dan ook een spectaculair gezicht en dankbaar onderwerp om iets over te vertellen. Ondertussen deden, behalve de VNeL-werkgroep, ook de IJslandse paarden hun werk. De paardenpaadjes en kort begraaide plekken in en rondom het ven zorgden ook buiten de geplagde delen voor goede vestigingsplekken voor Blauwe zegge, Kleine zonnedaauw en Moeraswolfsklauw.

Het nieuwe millennium; verandering van grazers.

Op 5 maart 2005 kreeg het hoofdven de naam IVN-ven, inclusief een info-paneel met informatie over de bijzondere flora en fauna en de werkzaamheden van de VNeL-werkgroep. Dit als dank van Staatsbosbeheer voor het vele werk dat door de leden van deze werkgroep was verricht. Wiel van der Linden, toentertijd medecoördinator, heeft tijdens een besneeuwde ochtend feestelijk het infopaneel onthuld; hiermee kreeg het Schuitwaterreservaat er een toponiem bij.

Het IVN-ven bleef de belangstelling houden van zowel Staatsbosbeheer als de VNeL-groep. Zo heeft Staatsbosbeheer een aantal grote ingrepen verricht. Het geplagde deel is door machinale plagwerkzaamheden in het ven uitgebreid. Het bos dat zich gevormd had tussen het IVN-ven en het zuidelijk gelegen schaalgrasland is verwijderd en de bodem geplagd; hiervan heeft bijvoorbeeld de zeldzame Kuipbrem geprofiteerd. De bomen die tussen het wandelpad en het IVN-ven stonden, zijn door de VNeL-werkgroep verwijderd. Ook is de verbinding tussen de kleinere aangrenzende vennen hersteld.

Foto Miep Philipsen **het infopaneel**

Hierdoor is er minder verdroging door de bomen. De Vuilboom en jonge opslag van eikjes werden daarbij zoveel mogelijk gespaard ten behoeve van de Bruine eikenpage.

Een nieuwe ontwikkeling die minder goed heeft uitgespeeld, is de noodgedwongen vervanging van IJslandse paarden door Schotse hooglanders.

Foto Bart Reintjes **Schotse hooglanders**

Met name de variatie van een korte vegetatie in de sterk begraaide delen in combinatie met de ruigere en hogere vegetatie op de latrineplaatsen waar de paarden voor zorgden, verdween. Hierdoor kwamen bepaalde plantensoorten die van kale bodem houden, zoals Bruine snavelbies en Moeraswolfsklauw onder druk te staan.

Ook de Vuilboom rondom de vennen is in een paar jaar tijd door de Schotse hooglanders weggegeten. Dit raakte vooral bijen en bepaalde dagvlinders zoals de Eikenpage en de Bruine eikenpage. Gelukkig bleef buiten het begrazingsgebied de Vuilboom wel gespaard. Het is dan ook een goede zaak dat er sinds korte tijd weer begrazing is met Exmoor-pony's en dat de Schotse hooglanders met pensioen zijn gestuurd.

Ook voor de fauna is het IVN-ven en de directe omgeving belangrijk. Er zijn onder andere Levendbarende hagedis, Heikikker, Gewone watersalamander en Kamsalamander aangetroffen.

Wat betreft insecten zijn zowel Venwitsnuitlibel, Tengere pantserjuffer, Bruine winterjuffer, Moerassprinkhaan en direct rondom het ven Blauwvleugelsprinkhaan en Veldkrekkel het vermelden waard.

Bij de laatste VNeL-werkzaamheden op 4 december 2021 werden nesten van de Dwergmuis en de grootste in het water levende kever van Nederland, de Spinnende water-tor, gezien.

Dit voorjaar gaan we opslag verwijderen rondom de aanliggende vennetjes zodat de verbinding met IVN-ven beter wordt en ook deze vennen een meer open karakter krijgen. Heb je zin om een ochtend mee te werken, meld je dan aan bij de coördinatoren van de VNeL-werkgroep. Door de uitstekende samenwerking met Staatsbosbeheer als beheerder en de inzet van een grote groep vrijwilligers zorgen we er gezamenlijk voor dat niet alleen de planten en dieren profiteren, maar ook recreanten en deelnemers aan een IVN-excursie van dit bijzonder stukje natuur kunnen genieten.

Foto Miep Philipsen de groep vrijwilligers

Fotografie kijken met andere ogen

Workshop
Zaterdag 14 mei

Houd je ook zo van de natuur en wil je de beelden mee naar huis nemen? Camera in de aanslag, en dan? Natuurfotografie draait om het leren kijken. Wat is interessant om te fotograferen en hoe breng ik dat in beeld? Tijdens deze workshop zal Jan Linskens je helpen met andere ogen te kijken. <https://janlinskens.jimdo.com/>

Programma

8:00 uur Ontvangst met koffie/thee. Kennismaking, het bekijken van de meegebrachte foto's op een groot scherm. Uitleg wat natuurfotografie is en veel tips van Jan.

9:00 uur We gaan naar buiten, met een opdracht, en gaan aan de slag met alle tips die we hebben gekregen. Jan geeft tips, instructies en helpt waar nodig.

11:00 uur We komen terug in het Zoemhukske, waar iedereen één foto selecteert die Jan mag bespreken, op het grote scherm.

12:00 uur Afsluiting.

Wat breng je mee?

Camera, volle accu, lege sd card, eventueel verschillende lenzen, statief en veel vragen. We vragen je ook om één natuurfoto mee te brengen, USB-stick of print, die Jan zal bespreken.

Voor wie is deze workshop?

Voor iedereen die graag fotografeert en met andere ogen wil leren kijken. Aanmelden is verplicht, vanwege het beperkte aantal deelnemers. Meld je aan vóór 7 mei 2022 via miepphilipsen@hetnet.nl of de activiteit op de website.

Kosten

€22,50 als je lid bent van IVN De Maasdorpen.

€27,50 als je geen lid bent.

Foto Miep Philipsen

Sleedoorn - Prunus Spinosa

AUTEUR: JACQUES DRIESSEN

De Sleedoorn, een Europese struik, komt van Scandinavië tot aan het aangrenzende West-Azië en het Atlasgebergte voor. In Nederland komt de Sleedoorn het meest in het oosten en zuiden voor en dan vooral langs bosranden en in het heggenlandschap.

Het is een vrij hoge struik met scherpe lange doorns. De Sleedoorn bloeit al vroeg in het voorjaar, waarbij elk bloempje apart aan het twijgje zit. Door de vroege bloei kunnen de bloemen plaatselijk bevroren, met het gevolg dat de struiken soms geen vruchten krijgen. Kort na de bloei verschijnen pas de kleine eivormige blaadjes. De vruchten, kleine blauwe pruimpjes, moeten minstens één keer bevroren zijn geweest om enigszins eetbaar te zijn. Ze heten niet voor niets *zuurpruim*!

De naam heeft te maken met *slee* in het *Middelnederlands zuur, stroef*; het maakt(e) de tanden stroef. *Prunus* is de Latijnse naam voor *pruimenboom*. *Spinosa* betekent letterlijk *met stekels*.

In Duitsland wordt hij vanwege de donkere takken ook wel *Schwartzdorn* genoemd, dit in tegenstelling tot de *Weissdorn*, de Meidoorn. In veel verhalen zijn ze elkaars tegengestelde. Zo moet je nooit een Sleedoorn bij een Meidoorn zetten: dan gaat de eerste zeker dood.

Foto Miep Philipsen Sleedoorn vruchten

Kruid- en geneeskunde

Plinius, die al dertien verschillende pruimensoorten onderscheidt, heeft het meer over het maken van sappen en compotes en vooral over de kweek. Zo kent hij al het enten op onder andere de amandel- en appelboom, waarbij hun eigenschappen zich vermengden.

Bij Dioscorides was het ook een middel bij ontstoken tandvlees. In de oudheid werd het ingekookte sap van de Sleedoorn gebruikt als de maag van streek was en tegen diarree.

Tot ver na de middeleeuwen wordt Dioscorides gevolgd. De Sleedoorn blijft goed om diarree te stoppen, evenals andere onrijpe, dus zure, pruimen. Ook worden ze wel aangeraden bij bloedingen, met name bij vrouwen. Tegenwoordig is de Sleedoorn als geneeskruid weinig in the picture. Van de bladeren kan een laxerende thee gemaakt worden.

Culinair

Als voedselplant werd de Sleedoorn al in de neolithische tijd gebruikt; dit blijkt uit de hoeveelheid pitten die in de Zwitserse paalwoningen uit het stenen tijdperk gevonden zijn.

De vruchten bevatten nogal wat voedingsstoffen, onder andere 20 mg vitamine C per 100 gram vruchten. Ze zijn uitstekend geschikt voor het maken van likeur en siroop. Er wordt ook een heerlijke vruchtenwijn van gemaakt.

Magie en volksgeloof

Waarom de Sleedoorn zo vroeg bloeit, vindt zijn oorzaak in de vlucht naar Egypte. Op de vlucht had Maria het, hoewel het nog erg vroeg in het jaar was, tijdens een pauze erg warm. Ze deed haar mantel uit en legde die op een sleedoornstruik in de buurt. Die schrok dat hij die heilige mantel mocht dragen, maar toen de mantel weggenomen werd, bleek zich eronder een zee van witte bloemen te hebben gevormd. Sindsdien staat de Sleedoorn dikwijls al in maart in bloei.

In veel landen werden Sleedoorns als antimagisch en heksenwerend aangeplant, waarschijnlijk vanwege de vele doorns, daarom komen ze nu nog veel voor in heggenlandschappen. Vandaar dat men misschien in Frankrijk zegt: "God schiep de appel- en de perenboom en de duivel de Hagedoorn en de Sleedoorn." Men vertelde vroeger ook dat na een veldslag er een Sleedoorn ontsproot bij het lijk van een heiden en witte bloemen bij dat van een Christen. Veel mensen verdenken de struik ervan dat hij de doornenkroon voor Jezus heeft geleverd en dus een duivelsstruik is. Dat zie je ook aan alle kevers en ander ongedierte dat soms op de stekels is geprikt; al weten wij dat dit het werk van een Klauwier is.

Een boer uit Sittard schreef een koortspatiënt pruimen voor, waarvan de pit vervangen was door een levende spin. In Europa wordt veel van spinnen en spinnenwebben gebruik gemaakt als koortswerend middel.

[Sterk ingekorte en bewerkte versie van de Prunus Spinosa uit Tjeu Leenens nog te verschijnen uitgebreide tweede versie van het boek: Planten met een verhaal]

Foto Miep Philipsen Sleedoorn bloesem

Het interview

AUTEUR: MARIJKE LUKKER
FOTO'S: CORA OOSTENDORP

Paul Oostendorp

Paul Oostendorp (72) werd in Deventer geboren en groeide op in Haarlem. Zijn middelbare schooltijd bracht hij door in Bussum. Na zijn eindexamen Gymnasium bèta begon hij in Utrecht aan zijn studie biologie. In 1975 studeerde hij af. In 1974 trouwde hij met Cora Bourgonjon, eveneens bioloog. In 1976 werd hun zoon geboren.

Zijn studie omvatte vegetatiekunde. Paul: 'In Botshol bij Vinkeveen keken we hoe de successie is van open water naar verlanding'. Daarnaast behoorden natuurbeheer, hydrobiologisch onderzoek naar de waterkwaliteit in het Fort bij Rijnauwen en limnologie* toegespitst op het kwantificeren van voedselstromen in voedselketens tot zijn afstudeervakken. Paul: 'Ik ben zeer eenzijdig afgestudeerd op veldwerk en dan ook nog op alles wat nat was. Dat kreeg ik wel op mijn brood, hoor', herinnert hij zich met een grijns.

Je bent leraar geworden. In die tijd kwamen veel biologen nog al eens tegen hun zin na hun studie in het onderwijs terecht, omdat er in die jaren heel veel afstudeerden. Ik heb je laatste artikel in de Kwekker over korstmossen er nog eens op nagelezen en zie dat jij mensen kennis bijbrengt en tegelijk stimuleert om daarmee wat te doen. Een echte leraar dus. Wilde jij leraar worden?

'Leuke vraag! Ja, wat betreft het wel of geen leraar worden: daar dacht ik tijdens mijn studie niet over na. Ik heb in eerste instantie niet de cursus didactiek, een bijvak van

minstens drie maanden, gedaan. Ik dacht: ik ga bij Staatsbosbeheer werken en het veld in. Daar was echter geen werk, want inderdaad in die tijd studeerden de biologen bij honderden tegelijk af. Na mijn doctoraal, heb ik alsnog didactiek gedaan. De cursus was breed en met veel praktijk.' Hij zegt lachend: 'Maar daarmee had je nog geen werk. Ik heb ruim een jaar gesolliciteerd. Wel 50 sollicitaties. Toen kwam er een vacature voorbij van de PABO de Wylderbeek in Venlo en dat is het geworden. Achteraf gezien een mooie omweg omdat ik les gaf aan leerkrachten in opleiding, die weer op basisscholen les moeten gaan geven. Als je dan, zoals ik, met je voeten in het moeras hebt gestaan en naar plankton en watervlooien en de beesten die daarvan leven, hebt gekeken, dan heb je eigenlijk automatisch een mooie aansluiting op de PABO.'

In 1977 verhuisden ze naar Grubbenvorst. 'We konden zo een woning krijgen in de Knoepert of de Molenbossen, zemen, maar dan had je twee biologen die aalscholvers in de Maas zouden gaan tellen', grapt hij. In 1979 werd hun dochter geboren.

In 2014 ging Paul met pensioen. Hij vond het niet moeilijk om te stoppen met zijn werk. Hij deed er gewoon een schepje op bij de Scholenwerkgroep. Hij had gelukkig geen gedoe meer met tentamens, volgsystemen en het beoordelen van portfolio's. Hij ging weliswaar graag met de studenten het veld in, maar vanwege tijdgebrek kwam dat er vaak niet van. Dus bracht hij zelf de takken en de meelwormen naar binnen. Zo wist je echter niet waar de studenten zelf tegenaan zouden lopen.

Doorstuderen na de PABO kwam erg weinig voor, volgens Paul. Het zijn de witte raven die zich breder gingen oriënteren. Vroeger werd de 'kweek' de universiteit voor de gewone mensen genoemd. In de avonduren werd vaak doorgeleerd voor de tweedegraads opleiding. Sinds de havo (Mammoetwet MLH) kwamen er echter steeds meer studenten die een 'makkelijker' keuzepakket hadden gedaan en daardoor minder keuzes hadden. Op de PABO werd ook steeds meer met modules in plaats van boeken gewerkt. De stages kwamen echter weer veel eerder dan vroeger. 'Ik zag de opleiding verschuiven van parate naar praktische kennis. Er is tegenwoordig ook meer nodig om een groep te boeien. Ik waardeerde de studenten om hun organisatorisch talent, hun pedagogische feeling en zeker ook om hun enthousiasme. Over de actualiteit van digitale lessen: 'Je mist de fun van de klas. De kinderen missen de sociale cohesie van groep en iemand boven zich. Het is wel geschikt voor kinderen die zich op school vervelen. Soms blijkt het dat die het thuis verrassend goed doen.'

Over vroeger en muziek

Eigenlijk zijn vogels zijn grote hobby. Hij is vanaf zijn 12e vogelaar, 'dus ik zag ze al vroeg vliegen', grapt hij. Zijn vader werkte bij Philips en was technisch, van hem leerde hij met hout werken. Zijn moeder was veel breder georiënteerd, ze zat intern op een kweekschool. Ze had het praktisch onderwijs met kinderen in haar vingers. Sowiezo een familieding. Muziek zat ook in de genen. Zijn moeder was bij een zangkoor, zijn broer speelde piano en zijn zus leerde na haar studie trombone spelen en zit nu in een ensemble middeleeuwse muziek. Hijzelf speelde piano. Hij kon echter geen noot lezen.

Wist alleen dat de C bij het sleutelgat zat. Hij heeft wel veel gezongen, ook bij het USKO, het Utrecht Studenten-koor- en orkest, zelfs de 'Matthäus Passion'. 'Ik keek of de noten omhoog of omlaag gingen. Een jaar of tien geleden op een koor in Venlo deden we het 'Gloria van Vivaldi'; daar kwam pas de aap uit de mouw. Ik zong altijd mee op het gehoor.' Zoon Hans speelt ook trompet op het gehoor.

Inventariseren

Vanaf zijn 15e zat hij bij de NJN (de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie), daar inventariseerde hij een jaar lang gedurende vijf weekenden de broedvogels in de Alblasserwaard. Ze noemden dat Brinta (BROedvogelsINventarisatieAlblasserwaard).

Ze wandelden met een groepje de dorpsstraten af om in de voortuinen de bosvogels te tellen en fietsten alle percelen in de weilanden af voor de Grutto's, Tureluurs, Scholeksters en de Leeuweriken. Tijdens zijn studie inventariseerde hij poldervogels in Midden-Nederland en steltlopers op de Waddeneilanden. In verband met het moerassenonderzoek heeft hij op de Topografische Dienst in Delft oude luchtfoto's bekeken. 'Je kon zo zien hoe de dichtgroeisnelheid was. Na zijn afstuderen heeft hij twee zomers voor de Provincie Utrecht alle wilde planten geïnventariseerd. 'Elke dag onderzocht je met z'n tweeën een vierkante kilometer. Je kreeg een stafkaart mee. En ook een streeplijst voor de soorten en je noteerde de landschapselementen. Veel afgestudeerde biologen deden er aan mee, ook Cora. Ik had gehoopt er een baan aan over te houden.'

Hier in de regio heeft Paul vanuit het IVN zangvogels in Kaldenbroek geïnventariseerd en voor Staatsbosbeheer buizerds in het Schuitwater en Rode mieren. Voor SOVON telde hij watervogels langs de Maas en voor de Peelse Golf, het golfterrein bij de Turfhoeve inventariseerde hij planten.

'Inventariseren is altijd goed voor soortenkennis. Het is een kwestie van kilometers en uren maken. Alles wat je niet kent, kan leuk zijn, dus daar ga je voor zitten. Je doet routine op en wisselt informatie uit.

Scholenwerkgroep

Het begon ooit met het organiseren van een boomfeestdag

en groeide uit tot een activiteit voor 3000 kinderen per jaar. 'Door de Corona is daar momenteel helaas nog maar 15% van over. In deze tijd vinden nog veel mensen het eng om naar de scholen te gaan. Ik doe dat wel. Een de leerkracht zei dat ze blij was dat we kwamen. IVN-lessen op de basisscholen zijn de krenten in de pap.' Ook de vergrijzing van de werkgroep speelt mee, hoewel we sinds kort een nieuwe medewerker hebben: Lea, oud docent aan de Doolgaardschool.'

*Limnologie is hydrobiologie, de wetenschap die zich richt op de bestudering van binnenwateren. Het is een deelvakgebied van zowel de aardwetenschappen als de ecologie. De limnologie maakt studie van de biologische, scheikundige, fysische, geologische en ecologische componenten en karakteristieken van binnenwateren

--Kwekkertje--

Tuinvogeltelling

Auteur: Cora Oostendorp

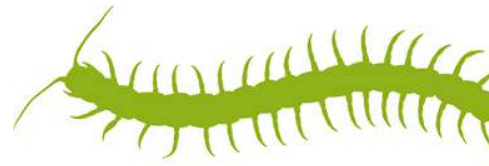
In het weekend van 28-30 januari organiseerde de Vogelbescherming weer de nationale tuinvogeltelling. Andere jaren konden belangstellenden van te voren bij ons een workshop vogelherkenning bijwonen. Helaas kon dit al twee jaar niet doorgaan.

Dat er toch volop geteld is, blijkt wel uit de gegevens op de website van de Vogelbescherming. In de gemeente Horst aan de Maas hebben 352 deelnemers **8046** vogels geteld.

In de top vier staan:

- 1e plaats de Huismus (2223)
- 2e plaats de Koolmees (998)
- 3e plaats de Pimpelmees (712)
- 4e plaats de Merel (627)

Dit is bijna hetzelfde als de landelijke resultaten, alleen staat daar de Merel op de derde plaats.

Kleine beestjes zoeken

AUTEUR: CORA OOSTENDORP

Vlak bij je school en je huis leven veel kleine diertjes die je gemakkelijk over het hoofd ziet. En als je ze een keer toevallig ziet, vind je ze meestal griezelig. Ga er toch eens naar op zoek en kijk hoe ze er uit zien en zich bewegen, dan worden ze vanzelf niet griezelig meer. Dan krijg je er misschien zelfs bewondering voor.

Zoeken

Waar moet je gaan zoeken? De meeste kleine dieren verstoppen zich, hebben een goede schutkleur en zijn snel. Ze verstoppen zich niet alleen om onzichtbaar te zijn voor vijanden. Pissebedden en regenwormen houden bijvoorbeeld niet van licht. Je kunt ze overdag alleen ergens onder vinden zoals stenen, hout of bladeren. Of ze zitten onder schors, in spleten en kieren. Verder kunnen ze snel uitdrogen en daarom zitten ze graag in een vochtige omgeving. Kijk dus onder 'losliggende' stenen, stukken hout of een stuk plastic dat er al lang ligt. Je kunt zelfs iets speciaal daarvoor neerleggen zoals een stuk dik karton en na een paar dagen eronder kijken. Sommige diertjes vind je tussen de takken, bladeren en bloemen van planten. Je kan ook een flinke pol gras uitgraven en tussen de wortels en in de kluit kijken.

Vangen

Om de diertjes goed te kunnen bestuderen, kun je ze het beste vangen en tijdelijk in een potje of bakje doen. Je hebt hiervoor potjes, bakjes of koelkastdoosjes nodig en een paar lepels. De beestjes die in struiken leven, kun je vangen door een groot stuk wit papier of een wit laken onder een struik leggen. Schud daarna voorzichtig aan de takken, de beestjes laten zich vallen en komen op de witte ondergrond terecht. Het is leuk om vangpotten in te graven om er achter te komen welke diertjes er 's nachts rond je huis lopen. Neem een jampot of een bakje met een brede bovenkant. Graaf een kuiltje waar het potje net in past en zorg dat de rand even hoog is als de bodem. Zorg dat het potje niet kan vol regenen door er iets boven te leggen, maar wel zo dat de diertjes er nog in kunnen vallen. Haal de volgende dag de diertjes er meteen uit.

Huisvesting

Wil je de diertjes maar een paar uur bestuderen, dan is het voldoende om een stukje vochtig keukenpapier op de bodem van je bakje of potje te leggen. Een stukje schors erbij is handig voor de beestjes om onder te schuilen. Bodemdiertjes kunnen niet tegen de gladde wand op klimmen dus hun bakje kan je open laten. Dieren met vleugels moeten in een bakje dat dicht kan. Laat deze altijd zo snel mogelijk weer los. Als je vaker kleine beestjes onderzoekt, is het de moeite waard om kleine hard-plastic schaaltes met een deksel te kopen, zogeheten petrischaaltjes. Wil je de diertjes langer houden, dan heb je een grotere bak nodig. Als ze in of op de bodem leven, moet je een laagje grond met takjes en blaadjes op de bodem leggen.

Zorg voor voldoende schuilplaatsen. Houd de bodem altijd goed vochtig. Dek het bakje af met een stukje gaas of vtrage dat je vastzet met een elastiekje. Voor dieren die op planten leven, zoals rupsen, spinnen of lieveheersbeestjes, neem je een hoge pot. Sluit ook deze af met iets dat lucht doorlaat. Stop niet te veel diertjes bij elkaar en ook geen verschillende. Anders eten ze elkaar misschien op. Zet de bakjes altijd op een zo koel mogelijke plek en niet in de zon.

Voedsel

Beestjes die in de bodem leven, eten dode blaadjes, vermolmde takjes en schors. Plantenetters geef je telkens een vers stukje van dezelfde plant als die waarop je het dier hebt gevonden. Je kan het beste een stengeltje met blaadjes in een klein vaasje doen en dat in de bak zetten. Vlees-etende diertjes zoals spinnen, loopkevers en duizendpoten zijn moeilijker te voeden. Zoek op wat voor voedsel ze eten en probeer dat te pakken te krijgen. Wat grotere loopkevers en duizendpoten kun je voeren met meelwormen of maden die je in een hengelsportwinkel kunt kopen. Lieveheersbeestjes eten luizen en kleine vliegjes. Geef ze verse takjes met bladluizen.

Onderzoeken

Je zal merken dat er heel veel verschillende soorten diertjes vlak bij je in de buurt wonen. Bijvoorbeeld regenwormen, slakken, pissebedden, miljoenpoten, duizendpoten, oormormen, mieren, lieveheersbeestjes, vlinders, spinnen en hooiwagens. Probeer ze maar eens allemaal te zoeken.

Hierbij een vragenlijstje om je te helpen goed naar het dier te kijken.

- Hoe ziet de plek eruit waar je het dier heb gevangen? Was dat op de grond, in een boom, in een struik, bloem of in de lucht?
- Hoe ziet het lichaam eruit? Zie je haren, is het ruw, glad, stevig, slap?
- Wat is de voorkant en wat de achterkant?
- Welke kleur heeft het dier?
- Hoe beweeg het dier? Kruipt of vliegt het, snel of langzaam?
- Zitten er meer van die dieren?
- Wat eet het dier?
- Hoe eet het dier, kun je dat zien?

Je kan ook hun gedrag onderzoeken. Maak bijvoorbeeld in een platte bak of op een dienblad vier verschillende plekken: 1 vochtig-donker, 2 vochtig-licht, 3 droog-donker, 4 droog-licht. Zet een aantal diertjes in het midden van die vier plekken en ga rustig zitten kijken. Waar gaan ze naar toe?

Nu je die kleine beestjes eens goed hebt bekeken, vind je ze vast niet griezelig meer.

Vorster ooievaars

AUTEUR EN AFBEELDING JOHN TACKEN

Hoe gaat het toch met de ooievaars in Broekhuizenvorst? Zijn ze er nog? Blijven ze? Wanneer ze vertrekken en waarheen? Dit zijn enkele vragen die steeds maar gesteld worden. Om daar een passend antwoord op te hebben is vrij lastig, communiceren met deze prachtvogels gaat immers nog steeds niet. Ik geef wel in een korte update van het wel en wee van het moment van schrijven van dit stukje: woensdag 15 December 2021.

Eerst even terugblik

Lente 2021

Op **24 maart** landen twee ooievaars op het nest; **8 april**: eerste ei is gelegd en op **11 mei** kruipt een kuikentje uit het ei. Op **22 mei** zijn er vanaf de grond twee kuikentjes waarneembaar.

Eind mei tot begin juni was een periode met zeer slecht weer: op **15 juni** leeft een van de kuikens niet meer en op **21 juni** heeft ook het tweede kuikentje het loodje gelegd.

Waarschijnlijke doodsoorzaak: de kuikens hadden nog niet voldoende weerstand om het slechte weer te trotseren.

Tot op heden verblijft het koppeltje elke avond en nacht op het nest, hoog maar zeker niet droog. Bij het krieken van de dag verlaten ze hun woning en gaan ze op zoek naar voedsel.

Ze hebben enkele favoriete stekjes gevonden in de omgeving, met name Zeelberg en Ganzenkamp zijn zeer in trek. Ze zijn ook vaak in de omgeving van de voormalige Gubbels vijver te vinden. 's Avonds, bij de invallende duisternis, komen ze bijna altijd samen terug op het nest om te slapen. Dat dit paartje zich in ons dorpje aan de Ooijenseweg zich thuis voelen (wie niet!) kun je zien aan hun gedrag, ze zijn nog steeds heel lief voor elkaar. Wij als buurt vinden het prachtig dat ze er nog zijn, alleen maken we ons wel wat zorgen over de aankomende winter. Langdurige vorst of een dik pak sneeuw zou het dagelijkse voedselaanbod ernstig verstoren, bijvoeren wordt door de echte kenners afgeraden.

Ooievaars zijn trekvogels die normaal al eind augustus en in de maand september naar het zuiden van Spanje of zelfs naar Afrika vliegen om daar te overwinteren. Ook dit jaar vormden zich grote groepen ooievaars om gezamenlijk de lange afstand af te leggen. In maart komen ze meestal terug, voordat het broedseizoen begint, maar wat is tegenwoordig nog normaal. Waarom 'ons' koppeltje nog steeds hier is, weet ik ook niet precies. Er zijn verschillende instanties die onderzoek doen naar het gedrag van ooievaars. Alle onderzoekers zijn het er over eens dat bijna alle jonge ooievaars naar het zuiden trekken en dat steeds meer iets oudere vogels ervoor kiezen om hier te blijven in de winter. Dit is ook terug te vinden in de getallen van de wintertellingen. Wij kunnen dus stellen dat onze ooievaars al wat langer bij elkaar zijn. Ook de klimaatverandering heeft zeker invloed.

Verder is het een groot voordeel dat er steeds minder giftige bestrijdingsmiddelen voor gewassen gebruikt worden.

Vacatures

IVN de Maasdorpen is een bloeiende, actieve vereniging. Om onze werkzaamheden ook in de toekomst te kunnen blijven uitvoeren, zijn wij op zoek naar een penningmeester, een secretaris en een lid van de communicatie commissie.

Ben je enthousiast?

Neem contact op met ons via:
ivndemaasdorpen@gmail.com

Reuk bij vogels

AUTEUR: HENNY GROULS

De vogel die was eet

Vogels kunnen ruiken, dat weten we nu, maar er heeft eeuwen lang onenigheid geheerst over het antwoord op de vraag of dat nu wel of niet het geval was. In de zestiende eeuw, in wat nu Mozambique heet, constateerde een missionaris dat vogels zijn waskaarsen kwamen plunderen zodra hij ze aanstak. De inlanders noemden ze Sazu, 'vogels die was eten'. (Nu weten we dat het Honingspeurders waren). De meest logische conclusie zou zijn dat die vogels de aangestoken waskaarsen konden ruiken. Maar de meeste ornithologen van die tijd dachten dat dit niet kon: 'vogels konden niet ruiken'.

John James Audubon

De beroemde vogelkenner en illustrator van vogels, John James Audubon (geboren 1785), heeft veel voeding aan deze misvatting gegeven. Hij had gehoord dat de Kalkoengier, een aaseter, zijn voedsel vond met behulp van een zeer goed ontwikkeld reukvermogen. Hij deed enkele experimenten en constateerde bijvoorbeeld dat een Kalkoengier hem niet opmerkte als hij zich achter een boom verschool, maar meteen op de wieken ging als hij achter de boom vandaan kwam. Conclusie: de vogel kon hem niet ruiken, maar wel zien'. Hij was van mening dat de natuur genereus is en dat elk individu krijgt wat nodig is, maar ook niet meer dan dat. Hij achtte het daarom uitgesloten dat de natuur, naast uitstekende ogen, een tweede zintuig van zeer hoge kwaliteit toekende. Later stelde hij de Kalkoengieren nog op de proef door verschillende kadavers te verstoppen. Die werden door de gieren niet gevonden en Audubon trok opnieuw de conclusie dat de Kalkoengier niet kon ruiken en de kadavers alleen gevonden konden worden als ze zichtbaar waren. Hij was zo zeker van zijn zaak dat hij zijn experimenten bundelde in een lezing voor de National History Society van Edinburgh. De lezing en het daarop volgende gepubliceerde artikel had grote impact op de ornithologische gemeenschap die daardoor in twee kampen werd verdeeld. Het grootste deel accepteerde de bevindingen van Audubon klakkeloos, maar een aanzienlijke minderheid had sterke bedenkingen. Door de onenigheid herhaalde een volgeling van Audubon enkele van zijn experimenten in het bijzijn van een aantal 'ontwikkelde burgers', die achteraf verklaarden dat ze overtuigd waren dat vogels geen reukzin hadden. De wetenschappelijke waarheid werd toen door een comité vastgesteld.

Foutjes

In de experimenten van Audubon, zo bleek later, zaten fouten. Ze werden gedaan met sterk stinkende, rotte, kadavers. Kalkoengieren zijn weliswaar aaseters, maar ze eten alleen vers aas. Ze mijden rottend vlees. Audubon maakte nog een fout. Hij beweerde Kalkoengieren te hebben gebruikt bij zijn experimenten maar het waren Zwarte gieren, die veel op Kalkoengieren lijken, maar die, naar we nu weten, veel minder goed kunnen ruiken.

Kalkoen ruikt geen blauwzuur

Er werden in het verleden meer knullige experimenten uitgevoerd om aan te tonen dat Audubon gelijk had. Zo deed in 1905 Alexander Hill met één tamme Kalkoen proeven met voer op een bordje waaraan sterk ruikende stoffen werden aangebracht zoals anijs essence, lavendelolie en tinctuur van Asafoetida, een smaakversterker die in het Nederlands ook wel duivelsdrek wordt genoemd. Als laatste experiment zette hij bij het voer van de ongelukkige vogel een bakje lauw verdund zwavelzuur, waaraan wat kaliumcyanide was toegevoegd. Door een chemische reactie ontstond een wolk blauwzuurgas. De Kalkoen legde het loodje; vergiftigd door het blauwzuurgas. De experimenten werden gepubliceerd in het blad 'Nature'.

Of toch reukzin?

De 'wetenschappelijke' bewijzen leken het bestaan van ontwikkeld reukvermogen bij vogels uit te sluiten. Toch waren er tal van aanwijzingen dat vogels wel degelijk konden ruiken. In Engeland bijvoorbeeld kreeg een Pimpelmees de bijnaam Pickcheese, omdat hij een kaaswinkel binnen vloog om van kaas te snoepen zodra de deur werd geopend. In Japan kon een vogel uit een serie omgedraaide kaarten de kaart aanwijzen waarop een gedicht stond dat dan voorgedragen werd. De kaart was behandeld met een geurtje. In Engeland werd geconstateerd dat uitgebaggerde slik uit sloten Witgatjes aantrok, ook volgden

Foto Mariet Verbeek Watersnip

twee Raven een rouwstoet en doken ze met regelmaat naar de kisten, waarin twee kinderen lagen die overleden waren aan difterie. Op Jamaica was een aantal Kalkoengieren op het dak bij een overledene gaan zitten toen de andere bewoner een aantal uren weg was om de begrafenis te regelen. Zo zijn er in de loop der jaren tal van anekdotes te vinden die reukzin bij vogels leken aan te tonen. Maar in de wereld van de ornithologie bleef consensus over het bestaan van reukzin bij vogels achterwege. Bij andere gewervelde dieren bleek die er wel te zijn. Hoogleraar biologie Jerry Pumphtey uit Liverpool schreef in 1947 nog dat reukzin bij vogels zeer matig ontwikkeld was vergeleken bij de in dit opzicht goed presterende zoogdieren. Hij erkende wel dat er een aantal anekdotische 'bewijzen' was voor een mate van reukzin.

Betsy Bang

De aanwijzingen waren sterk, maar fysiek bewijs van het bestaan van reukvermogen was nog steeds niet geleverd. De standaardwerken volgden nog steeds de bevindingen van Audubon. Tot aan het eind van de jaren vijftig van de vorige eeuw. Toen ontdekte Betsy Bang, illustrator aan de

Johns Hopkins universiteit in de Verenigde Staten, boven de ademhalingsruimten in de snavel een ruimte met daarin een bijzondere structuur. Het was bolvormig en bestond uit been en kraakbeen en was bedekt met slijmvlies. Haar conclusie was dat dit het centrum voor de reuk moest zijn. Dat ding kon niets te maken hebben met de ademhaling. Vanwege de bolvorm werd het de 'bulbus olfactorius' (in het Nederlands reukkolf) genoemd. Het lag voor de hand om vogels met een grotere reukkolf meer reukvermogen toe te kennen. Ook deze aanname bleek achteraf juist.

Foto Mariet Verbeek Noordse stormvogel (buisnavige)

In de jaren erna vergeleek Betsy, samen met een bevriend neuroloog en vogelliefhebber Stanley Cobb, van 107 vogelsoorten de relatieve grootte van reukkolf ten opzichte van de hersenen. Bij stormvogels, Kiwi en Kalkoengier bleek die een factor groter te zijn dan bij bijvoorbeeld kippen en zangvogels. Nog steeds wordt de lijst van Bang en Cobb, zij het met aanpassingen, gehanteerd. Het bepalen van de genoemde verhouding bleek nauwkeuriger door weging van de reukkolf en de hersenen en nog nauwkeuriger door de sinds 2005 beschikbare driedimensionale scan. Er is een relatie gevonden tussen het aantal reukgenen (olfactorische genen) en de grootte van de reukkolf; hoe groter de kolf hoe belangrijker (waarschijnlijk) de reukzin. De Kiwi en de Kakapo (een niet vliegende papegaaiachtige uit Nieuw Zeeland) hebben respectievelijk 600 en 667 olfactorische genen.

De Kanarie en de Pimpelmees hebben er respectievelijk 166 en 218, wat in de lijn der verwachtingen ligt. Zo werd door beter onderzoek, nieuwe technieken en slimmere testen de index van Bang en Cobb geleidelijk uitgebreid en verbeterd.

Prestaties

De 'goede neus' van Kalkoengieren werd o.a. aangetoond door lucht te blazen over verstopte kadavers en over niets. De kadavers werden prompt gevonden. Door een toevallige ontmoeting met iemand van de Union Oil Company werd achterhaald op welke reukstof de Kalkoengieren reageerden. Bij dit bedrijf was al tientallen jaren bekend dat Kalkoengieren afkwamen op ontsnapt gas uit aardgasleidingen. Aan het gas werd als geurstof ethaanthiol (ethylmercaptaan, C₂H₅-S-H), een sterk en vies ruikend zwavelhoudend gas, toegevoegd als waarschuwing voor lekkages. Het ruikt naar rottende kool, is aanwezig in slechte adem, darmgas en ontsnapt aan rottend vlees. De test

waarin lucht met dit gas over heuvels werd geblazen trok binnen de kortste keren Kalkoengieren aan. Hiermee was van Kalkoengieren zowel de reukzin als het stofje waar ze op af kwamen aangetoond. Vogels die jagen in de schemer en in het donker hebben vaak een grotere reukkolf.

Publicatie 1990: is meer reukzin ontwikkeld ter compensatie van het gebrek aan licht? Bij de Kiwi houdt een groot gedeelte van de hersenen zich bezig met het verwerken van geuren. Deze vogel foerageert snuivend; en hij heeft de neusgaten, in tegenstelling tot andere vogels, in de punt van de snavel. Uit een aantal bakken weet hij feilloos de bakken te selecteren waarin wormen onder de grond verstopt zijn.

De Houtsnip is de tegenhanger van de Kiwi op het Noordelijk halfrond. In de loop der eeuwen wordt de reukzin van de Houtsnip diverse keren beschreven. Hij vindt feilloos wormen in de grond. "Als hij de snavel in de grond steekt komt hij er altijd met prooi uit". Zijn neusgaten houdt hij altijd boven de grond. In de grond weet hij de prooi op tast te vinden (zie vorige Kwekker) In tegenstelling tot de Kiwi wordt de Houtsnip nergens in reuktesten genoemd. In de index van Bang en Cobb scoort hij niet meer dan de middengroep. Het is goed mogelijk dat een driedimensionale scan hem een grotere reukkolf toekent.

In de zee bij Nieuw Zeeland in potdichte mist leverde een proef met overboord gegooid visafval binnen de kortste keren vijftien soorten albatrossen en stormvogels op. Deze vogels behoren tot de buisnavigen; dat wil zeggen dat ze een buisvormig neusgat hebben. De **Drieteenmeeuw** behoort ook tot deze groep. Bij toeval werd ontdekt dat deze vogels afkomen op de geur van dimethylsulfide (DMS). Net als bij de Kalkoengier is vermeld, is dit ook een sterk ruikende zwavelhoudend gas. Buisnavigen gaan op hun neus af bij het zoeken naar krill, pijlintkvis en walviskadavers. Deze scheiden alle DMS af. Deze vogels zwerven de wereld rond en weten hun broedgebied probleemloos terug te vinden door te navigeren op basis van de concentratie DMS boven het zeeoppervlak. Bij stormvogeltjes is geconstateerd dat ze tegen de wind in naar hun nestplaats vliegen. Ze vliegen op toenemende nestgeur.

Voornaamste bron: *De zintuigen van vogels*. Tim Birkhead

Foto Mariet Verbeek Drieteenmeeuw

Natuur in

Natuurgebied 't Ham

AUTEUR CORA OOSTENDORP

Aan de zuidkant van Horst ligt natuurgebied 't Ham. Het bestaat uit het beekdal van de Grootte Molenbeek en een hoger gelegen stuifduingebied. Rond 2000 kocht Staatsbosbeheer deze terreinen op en sindsdien beheren ze deze als natuurgebied. Hier kan je, ook met een gids, mooie wandelingen maken. Het landschap is gevarieerd en kleinschalig. Je kan er genieten van diverse biotopen zoals de beek met zijn oevers, houtwallen, **bloemrijke weilanden**, bos en stuifzand. Veel vogels broeden hier, meer dan zestig soorten. 't Ham is in ieder jaargetijde mooi.

Foto Miep Philipsen **Grasland**

Beek en oevers

De Grote Molenbeek is een van de belangrijkste beken die het water van het hoogveengebied De Peel afvoert naar de Maas. Hij ontspringt in de buurt van Grashoek en mondt in de Maas uit bij Wanssum. Op oude kaarten uit het begin van de 19e eeuw kan men zien hoe de beek bij Horst sterk meanderde. Hij voerde toen het water maar traag af en daardoor bleef de bodem lang nat. Aan weerszijden lagen in die tijd voornamelijk natte gras- en hooilanden. De boeren konden er pas laat in het seizoen aan het werk en de grond was te drassig voor agrarische doeleinden. Alleen in droge perioden oogstte men gras voor het vee.

In 1935 werd een begin gemaakt met het rechte trekken van de beek. Begin jaren 60 was deze geheel rechtgetrokken. Het water stroomde nu snel naar de Maas. De beek verloor daardoor zijn natuurlijk karakter en het Molenbeekdal ging verdrogen. De kleine, vochtige hooi- en graslanden langs de Grootte Molenbeek zijn toen bijna allemaal verdwenen. Maar een deel van het gebied bleef te nat voor de landbouw. Dit komt door kwel, plekken waar het water omhoog komt dat op de hogere gebieden in de grond is gezakt. De kwelgebieden zijn te herkennen aan de Waterviolier. Ook treedt de **beek** vaak buiten zijn **oevers**. In het **natte deel** is daarom het oorspronkelijke kleinschalige karakter behouden gebleven. Behalve stromend water, vinden we hier ook stilstaand water met verlanding. Deze stukken zijn ontstaan door het afdammen van rechte stukken en het graven van nieuwe bochten.

Foto Miep Philipsen **Natte beekoever**

Het water in de beek is bij zijn oorsprong in de Peel zuur en voedselarm. Op weg naar de Maas stroomt het water door gebieden met intensieve landbouw. Daardoor wordt het water steeds minder zuur en voedselrijker. In 't Ham is dit goed te zien aan de **weelderige oeverbegroeiing**. In het water leven veel verschillende vissoorten zoals witvissoorten, baars en snoek. De Amerikaanse rivierkreeft is hier ook gevonden. Het water is ook een geschikt biotoop voor de nimfen van verschillende soorten libellen, zoals de weidebeekjuffer. De bever heeft zich jaren geleden in 't Ham gevestigd. In de afkalvende beekoever broedt de ijsvogel. Kleine en grote dieren schuilen en zoeken voedsel in de planten langs de oevers. Hier groeien planten als Gele lis, Harig wilgenroosje, Kattenstaart, Smeerwortel, Engelwortel, Moerasspiraea en Wolfspoot. De Bosrietzanger broedt zijn eieren uit in de opschietende wilgen en elzen. De vele insecten hier vormen zijn voedsel.

Foto Miep Philipsen **Oeverbegroeiing**

Houtwallen

In het beekdal werden vroeger de natte weilanden van elkaar gescheiden door houtwallen met diverse soorten bomen en struiken. Deze gaven de grens aan van het eigendom. Het vee bleef in de weide en vond beschutting tegen wind en regen. Ook haalde men hier timmer-, ge-

de buurt

reedschaps- en stookhout uit. Vooral na de tweede wereldoorlog zijn veel houtwallen verdwenen. Gelukkig zijn de laatste gespaard gebleven dankzij een toenemend besef van het belang hiervan voor het landschap en de biodiversiteit. De oude houtwallen zijn te herkennen aan de dikke onderstammen met daarop jonge takken. Er zijn ook nieuwe aangeplant. Aan de noordkant van 't Ham stroomt voedselrijk water van de aangrenzende akkers. Daarom staan er hier veel brandnetels en vlierstruiken in de houtwallen.

Een houtwal heeft een grote ecologische waarde. Omdat er aan beide zijden licht invalt, ontstaat een dichte begroeiing. In de houtwal staan veel besdragende struiken zoals Vlier, Sporkehout, Gelderse roos, Lijsterbes, Sleedoorn, Meidoorn maar ook bomen zoals Es, Zomer eik en Berk. De rode bessen van de Gelderse roos worden pas door vogels gegeten als het gevroren heeft. In de ondergroei staan veel braamstruiken. Dit is een ideaal nestgebied voor diverse soorten zangvogels. De brandnetels zijn een waardplant voor vlinders. In het voorjaar bloeien in de **natte weiljes** veel Pinksterbloemen en in de houtwal Look-zonder-look. Dit zijn waardplanten voor de Oranje-tip, een van de eerste vlinders in het voorjaar. Later in het jaar kunnen veel soorten insecten hier voedsel vinden in de **uitbundige bloemenzee**.

Foto Miep Philipsen Bloeiende weide

Op sommige plekken is een bosje aangeplant. Hier staan voornamelijk **Essen** maar ook de **Zwarte els**. Als je vroeg bent kun je hier reeën zien en vogels horen zoals de Grote bonte specht, Zwarte specht, Groene specht, Zwartkop en de Winterkoning. In de ondergroei staan veel bramen. In de herfst kun je hier paddenstoelen vinden op dood hout op de grond. Regelmatig vliegt hier een buizerd over, hij broedt net buiten het natuurterrein maar hij komt hier fourageren.

Foto Miep Philipsen Nat bos

Reulsberg

De overwegend westenwind heeft in droge perioden zand uit het beekdal weggestoven en in het zuidoostelijk deel van het dal weer afgezet.

Hierdoor ontstonden stuifduinen: de Reulsberg. Aan het begin van de 20e eeuw zijn hier massaal dennen aangeplant voor de productie van hout voor de mijnbouw. Ook hielden de wortels van de bomen het stuifzand vast. Tot de veertiger jaren werden de bossen zo gebruikt. Na die tijd gebruikte men in de mijnbouw echter steeds minder hout. Tegelijkertijd groeide het besef van het belang van goed natuurbeheer. Het beheer van dit bosgebied werd steeds meer gericht op soorten die hier van nature voorkomen zoals de Eik, Berk, Lijsterbes en Sporkehout .

Binnen de Reulsberg ligt een vrijwel onbegroeide plek waar het zand nog kan stuiven. Hier groeien Buntgras, Zandzegge en Heidespurrie. De zandige bodem warmt snel op bij zoning weer. Het biedt dan plekken waar koudbloedige dieren als reptielen en insecten zich kunnen opwarmen. Verder is het zand een mooie leefomgeving voor specialisten zoals zandbijen en graafwespen. Zandbijen leven in grote kolonies in het zand. Ze graven een nestgang en leggen hierin eieren en voedsel voor de larven in de vorm van stuifmeel en nectar. In het bos leven insecten als rode bosmieren, boktorren en schorskevers. Hier komen ook grotere dieren voor zoals reeën, vossen, konijnen en eekhoorns.

De link voor de wandeling door dit gebied met kaartje en GPX track staat op onze website als nieuwsitem. Bron: Rapport over 't Ham, te lezen op onze website > natuurgebieden > onderzoek natuurgebieden.

De Goudvink

AUTEUR: PETER VAN NIES

(*Pyrrhula pyrrhula*)

Wij waren onlangs in de omgeving van Winterswijk en liepen daar een door Natuurmonumenten aanbevolen route, toen we plotseling het gezang van een Goudvink meenden te horen. Nou ja gezang, het was niet meer dan een heel bescheiden roepje: “djuu-djuu”; als je er niet op bedacht bent, zou het je niet eens opvallen. Plotseling zagen we hem zitten, tamelijk dichtbij zelfs, in een kleine fruitboom.

Foto Peter van Nies Mannetje

Een fraai uiterlijk

Het prachtig gekleurde **mannetje** is dan ook moeilijk te missen! Het is een zeer opvallende verschijning met zijn zwarte petje, vuurrode borst, blauwgrijze rug en zwarte staart. Ook de vleugels zijn zwart met een opvallende, witte streep erin. Als hij wegvliegt, zie je bovendien een helder witte stuit. We hebben er een hele tijd naar staan kijken en luisteren totdat op een gegeven moment het **vrouwtje** zich liet zien en ze samen wegvlogen. Zij heeft wél dezelfde kleurverdeling als het mannetje maar dan wat bescheidener, zoals bij veel vogels het geval is. Haar borst is bruinrood en de rug bruingrijs. Wat is het toch een knap stel als je ze zo **samen** ziet zitten! Jonge vogels missen trouwens nog het zwarte petje, maar ze hebben wel al – net als de ouders – een dikke, zware snavel.

Ze zijn ietsje groter dan een Huismus en meestal zitten ze wat ‘dikker’ met opgezette veren, waardoor ze wat paffig lijken. Ze hebben ook een relatief dikke nek, zeg maar gerust stierennek, waaraan ze hun Engelse naam Bullfinch te danken hebben. Je moet hem dus niet verwarren met de Engelse Goldfinch, want dat is een Putter.

De Duitsers noemen hem Gimpel wat van een Beiers/Oostenrijks woord voor huppelen zou zijn afgeleid, hun Duitse bijnaam ‘Dompfaff’ is gebaseerd op de gelijkenis van zijn verenpak met dat van een kerkheer met rode mantel en zwarte kap.

Onopvallende vogels

Ondanks hun fraaie verenpak vallen ze meestal niet op. Dat komt vooral omdat ze niet echt beweeglijk zijn en nauwelijks geluid maken, waardoor je ze gemakkelijk over het hoofd ziet. In de winter echter, kunnen we ze nog wel eens te zien krijgen op onze voedertafel. Dan zijn er trouwens wat meer in ons land omdat er vogels uit het noorden en oosten naar hier komen om te overwinteren. Daar zitten ook wel eens Noordse goudvinken tussen die ietsje groter zijn en een wat ander geluid produceren. Onze Goudvinken roepen dus heel bescheiden “djuu”, wat een beetje melancholisch klinkt, maar de Noordse variant is veel duidelijker en klinkt trompetterend.

De ‘Noorderlingen’ trekken niet allemaal naar het zuiden; je ziet op het **Scandinavische** platteland vaak **korenschoven** die, al dan niet op een stok gestoken, buiten worden geplaatst als extra voedselbron voor de daar overwinterende vogels en daar maken Goudvinken graag gebruik van.

Geliefde vogels maar niet bij iedereen

Dat natuurliefhebbers de Goudvink een warm hart toedragen is begrijpelijk: we hebben in ons land nou eenmaal niet zo veel vogelsoorten met zo’n prachtig verenkleed (Afb. 5). En als je ze dan een keer – ondanks hun onopvallende leefwijze – waarneemt, kun je daar echt vrolijk van worden!

Foto Peter van Nies Vrouwtje

Ook in volières worden ze gehouden, maar ze moeten dan zijn voorzien van een vaste voeding waaruit moet blijken dat ze in gevangenschap zijn gekweekt. Helaas wordt daarmee nog wel eens gesjoemeld.

Bij fruittelers zijn ze niet zo geliefd omdat ze in het voorjaar veel (bloem)knoppen van vruchtbomen eten – vooral peren hebben hun voorkeur – maar ook de knoppen van kruis- en aalbessen zijn voor hen niet veilig. Ze kunnen zo in rap tempo nogal wat schade aanrichten.

Wat eten ze

Goudvinken hebben niet zo'n sterke snavel als Appelvinken en Groenlingen die gemakkelijk harde pitten en zaden kunnen kraken. Ze zullen dus genoeg moeten nemen met zachter voedsel als bessen, kruiden, kleinere zaden en blad- en bloemknoppen. Vlak voordat de knoppen openspringen zijn ze erg energierijk, vooral de kernen. We zien dan paartjes of kleine groepjes die bomen en struiken afstruinen en zich hieraan tegoed doen. Een boomgaard is voor hen het summum van genot; je kunt het ze niet kwalijk nemen. Nestjongen worden met een half verteerd mengsel hiervan gevoerd, maar krijgen eveneens insecten en spinnen te eten.

Voortplanting

Naast de vogels die hier komen overwinteren, hebben we Goudvinken die hier het hele jaar verblijven en tot voortplanting komen. Het broedbiotoop is nogal gevarieerd. Je vindt ze zowel in parkachtige omgevingen als in moerasbossen, gemengde bossen en droge naaldbossen. Belangrijk is, dat er een dichte onderbegroeiing is waarin ze hun nest kunnen maken.

Al vanaf eind februari kun je mannetjes horen zingen, wat trouwens niet meer is dan wat zacht, **onopvallend gekwetter**. Ze proberen daarmee hun territorium af te bakenen en, voor zover ze nog niet gepaard zijn, een vrouw-

Vanuit de struiken klinkt een kwetterend liedje, afgewisseld met knetterende toontjes en zacht gefluit. Het is de goudvink, die zich thuis voelt in tuinen met weelderige struiklagen, dicht naaldhout en besdragen- de heesters. Zijn menu bestaat vooral uit knoppen, zaden en vruchten, die behendig met de stevige snavel worden gekraakt.

Goudvink

Blad uit prestigeboekje Vogelbescherming Nederland

te te 'versieren'. Hebben ze elkaar eenmaal gevonden, dan blijven ze voor de rest van hun leven bij elkaar, voorbeeldig!

In april bouwen ze gezamenlijk een nest waarin het vrouwtje 4 tot 5 bleekblauwe eieren met wat vlekjes en streepjes legt. Terwijl ze die zélf in ongeveer twee weken uitbroedt, voorziet het mannetje haar van voedsel. Dat doet hij ook nog als de pas uitgekomen jongen door het vrouwtje warm gehouden moeten worden. Zodra de jongen alleen gelaten kunnen worden, helpt het vrouwtje mee. Na maximaal twee weken verlaten ze het nest, ook al kunnen ze dan nog niet goed vliegen. In veel gevallen volgt er ook nog een tweede broedsel.

Hun toekomst

In de Vogelatlas van Nederland, een uitgave van Sovon (Vogelonderzoek Nederland), waren er tussen de 9.000 en 11.000 broedparen (2013-2015) in ons land en is er nog steeds van een stijgende trend sprake. Wat mij betreft zijn het er nooit teveel.

Verenigings

Bomenspeurtocht

AUTEUR PAUL OOSTENDORP

Leerlingen uit vier groepen 7-8 van basisschool de Weisterbeek zijn met de scholenwerkgroep op pad geweest. Er was een bomenspeurtocht uitgezet in de Kasteelse bossen. De leerlingen liepen in groepjes een route die aangegeven was met pijlen. Op 20 plekken langs de route hing op een boom een korte toelichting over wat er op die plek te zien was. Vaak stond daarbij een opdracht om iets uit te voeren zoals het omhoog werpen van een gevleugeld zaad. Onder de toelichting stond een mutiple-choice vraag.

Linde met schorsstrepen

Bijvoorbeeld: Dit is een Linde. Op de schors zie je lange, dunne, witte strepen die van boven naar beneden lopen en witte ovale plekken. Die witte ovale plekken zijn korstmossen. **Hoe ontstaan de lange witte strepen?**

1. De boom wordt steeds dikker en scheurt uit zijn schors,
2. Het zijn krassen van nagels van eekhoortjes,
3. De boom wordt steeds hoger en daardoor ontstaan er lange strepen.

Het was geweldig leuk om te horen hoe de kinderen onderling gingen overleggen over dit vraagstuk. Bij een vorige keer, met veel jongere kinderen, werd de optie van de eekhoorn serieus genomen. Maar niemand van groep 7-8 vond dit een reëel antwoord. De strepen waren daarvoor te regelmatig. En daar hadden ze gelijk in.

Opgezette dieren bekijken

Na afloop gingen ze in het Zoemhukske nog even naar onze collectie opgezette dieren kijken. Omdat ze het schedelpracticum al gehad hadden, lagen bij diverse dieren de bijbehorende schedels. Nu konden ze zien hoe die dieren er in het echt uitzagen. En ze mochten ze ook aanraken. De nieuwe opgezette dieren stonden er prachtig bij. Het contrast met de oude dieren was daardoor groot. Deze waren lang geleden opgezet en dat was goed te zien: vale vacht waarvan de oorspronkelijke kleur niet goed meer te zien was; rafelige oren die door muizen aangevreten waren of loszittende veren. Ook een opgezet dier heeft niet het eeuwige leven.

Zo hebben de kinderen het ervaren:

Verslag van Niels en Julian (Weisterbeek, groep 7-8A), de wandeling in de natuur bij de Kasteelse bossen.

We gingen maandag naar het bos om een wandeling te maken met het IVN. We hebben geleerd hoe planten zich voortplanten en hoe ze groeien dat was super interessant. En we hebben ook een soort speurtocht/quiz gedaan. We hebben tijdens de speurtocht geleerd hoe je kunt tellen hoe oud bomen zijn, wanneer ze dood zijn en we hebben een boom gevonden die door een bever is doorgeknaagd. Als laatste hebben we naar opgezette dieren gekeken binnen het clubgebouw. Verder hebben we veel vragen gesteld, en veel antwoorden gekregen. We hebben veel geleerd.

Bedankt!

Actueel publieksprogramma

Planning en actualiteit

De afgelopen twee jaar hebben we geleerd dat zowel het jaarprogramma als de Kwekker vaak achter de feiten aanliepen. Ging de activiteit nu wel of niet door? Maar ze stond wel op het jaarprogramma, en de aankondiging die stond toch ook in de Kwekker?

Ja dat klopt, maar het Kwekkerpapier en het jaarprogramma bleken véél geduldiger dan de realiteit.

We willen voorkomen dat mensen ergens tevergeefs staan te wachten terwijl de activiteit bijvoorbeeld is verplaatst of afgelast, daarom is ervoor gekozen de website leidend te maken.

Actuele informatie

Op de website van IVN De Maasdorpen wordt altijd de meest actuele informatie over het jaarprogramma geplaatst en wordt tevens de detail informatie verstrekt voor de komende activiteiten.

Wil je niet telkens op de website kijken? Meld je dan aan voor de digitale nieuwsbrief, hierin staat alle informatie rondom onze activiteiten die gaan plaatsvinden. Je kunt je voor de nieuwsbrief aanmelden via het kopje 'Contact' op onze site IVN De Maasdorpen, of stuur een mailtje naar ivndemaasdorpen@gmail.com

Beleef de uroege lente

Excursie
De Elsbeemden
Zondag, 20 maart

AUTEUR FRANS JANSSEN

In de vorige Kwekker hebben we deze excursie door de Elsbeemden, tussen Sevenum en Maasbree, al aangekondigd met een korte beschrijving van het gebied.

Deze zondag 20 maart is ook precies het begin van de astronomische lente van 2022. Op die datum zijn dag en nacht even lang, de zogenaamde dag- en nachtevening. De zon staat dan loodrecht boven de evenaar.

We hopen dat de vogels dan ook beseffen dat de lente echt begonnen is, en zich volop zullen laten zien en horen. En wie weet wat er allemaal al in bloei staat. Door de afwisseling van natte en wat drogere stukken is de flora erg gevarieerd. Dit voor velen redelijk onbekende gebied is daarom zeker een bezoek waard.

In de lente worden de dagen steeds langer en het zonlicht wordt sterker. Dat heeft niet alleen invloed op de flora en fauna maar ook op ons mensen. Zeker als je regelmatig buiten vertoeft. De hoeveelheid serotonine en dopamine in het lichaam neemt toe. Deze gelukshormonen zorgen ervoor dat je wat sneller uit de winterdip komt. Een extra reden om deze zondag je stevige wandelschoenen aan te trekken. Kijk op de website voor actuele informatie over deze activiteit.

Foto Miep Philippsen De Elsbeemden

Watervogeltelling 2020-2021																	
Venlo - Grubsvorst						Grub. -Lottum						Totaal watervogel:					
Soort	sept	okt	nov	dec	jan	Soort	sept	okt	nov	dec	jan	september	21-22	20-21	019-20	18-19	17-18
Aalscholver	9	12	10	12	22	Aalscholver	15	6	8	18	20	1210	738	1253	1692	1772	
Blauwe Reiger	3	6	15	10	7	Blauwe Reiger	3	2	17	1	1	1340	898	1381	2556	1674	
Brandgans						Brandgans			5		12	2300	1825	2259	2764	2250	
Casarca						Casarca			13	31	34	2474	1661	2147	2822	1721	
Dodaars	1		4	3	2	Dodaars						2150	3343	1841	1096	2297	
Fuut				4	4	Fuut				1	1	0	2579	2493	1177	1901	
Grauwe Gans	7	3	6	44	59	Grauwe Gans	240	173	530	605	321	0	975	599	962	1071	
Grote Canadese	19	34	31	9	32	Grote Canadese	37		36		81	0	252	155	287	311	
Grote Zilverreiger			1		1	Grote Zilverreiger		1		1		Totaal:	9474	12271	12128	13356	12997
Grote g.kwikstaart		4				Grote g.kwikstaart						Gemiddeld aantal	1895	1534	1516	1670	1625
Ijsvogel						Ijsvogel						Totaal soorten sept:	35	25	45	42	41
Indische gans						Indische gans						Totaal soorten okt:	32	47	42	48	49
Kievit	65			50	20	Kievit						Totaal soorten nov:	40	52	44	47	39
Kleine Mantelmeeuw	1					Kleine Mantelmeeuw						Totaal soorten dec:	43	48	37	46	41
Knobbelzwaan						Knobbelzwaan	1			4		Totaal soorten jan:	47	47	41	28	43
Kokmeeuw	564	680	1170	996	795	Kokmeeuw	85	280	80	62	76	Totaal soorten feb:		57	54	37	53
Kolgans		1		21	10	Kolgans	1		56	56	24	Totaal soorten mrt:		54	40	46	34
Krakeend			35	38	19	Krakeend			2	51	75	Totaal soorten apr:		55	47	44	52
Kuifeend				2		Kuifeend						Gemiddeld aantal	39,4	48,1	43,75	42,25	44
Mandarijneend						Mandarijneend						Totaal aantal verschillende soorten					
Meerkoet	1	2	2		4	Meerkoet						Watervogels:	28	37	33	33	35
Nijlgans	4	4		6	2	Nijlgans	7		4	6	16	Andere soorten:	34	45	43	43	
Rietgans						Rietgans							62	82	76	76	35
Scholekster						Scholekster						Opvallend in september:			opvallend		
Slechtvalk	1				2	Slechtvalk						1 Visarend		1	hoogste in kolom		
Soepeend	9		35	1	15	Soepeend				1		0 (Nul)Fuut		0	laagste in kolom		
Soepgans		2	3	13	2	Soepgans						Opvallend oktober:					
Stormmeeuw			7	5	1	Stormmeeuw					2	11 Casarca's			man+vrouw slechtvalk op torenkruis		
Tafeleend						Tafeleend						0 (Nul) Fuut			Martinuskerk vrouwtje met prooi		
Visarend						Visarend		1				4 Grote gele kwikstaart			veel Wintertalingen		
Waterhoen		3	5	6	2	Waterhoen				1		Veel vissers, veel plaatsen			Kramsvogels en Koperwiek		
Watersnip						Watersnip						Opvallend in november:					
Wilde Eend	82	96	70	216	199	Wilde Eend	35	4	73	127	127	31 Casarca's					
Wintertaling		11	41	65	190	Wintertaling			11	1		1 Havik					
Zilvermeeuw	4	3	6	3	4	Zilvermeeuw	15	5	2	2		1 Sperwer					
Aantal vogels:	770	861	1441	1504	1392		440	479	859	970	758	Opvallend in december:					
Soorten Water	14	14	16	19	21		11	7	14	15	13	weinig futen, kuifeenden,					
Andere soorten	13	13	16	19	24		0	6	16	12	9	meerkoeten en Ijsvogels					
Aantal soorten	33	27	32	38	45		11	13	30	27	22						

Buizerdonderzoek

AUTEUR: PAUL OOSTENDORP
FOTO'S: CORA OOSTENDORP

De belevenissen van Buizerd onderzoekers

Foto Cora Oostendorp Buizerd

Op pad

Het is voorjaar. Samen met Jos van de Ven loop ik vanaf de weg onderlangs de zuidpunt van de oude visvijver bij het Schuitwater door het elzenbroekbos. Aan het eind ligt een boomkwekerij. De bomen lijken wel geplant op een grindbed. Dat is niet zo vreemd want hier ligt een verlande maasmeander. Daar kan heel goed zand en grind zijn afgezet in een periode dat het water wat minder hard stroomde. Na de boomkwekerij lopen we door een naaldbos. Het ligt een meter hoger, we zijn dus alweer uit de meander. Voor dit bos zijn we gekomen want daar vond ik, na vier jaar onderzoek aan buizerdnesten, toevallig mijn eerste haviksnest. Dat dit zo lang duurde, is niet zo vreemd, want eerst had ik een paar jaar nodig om de weg in de bossen te leren kennen en om oog te krijgen voor de verschillen in bostypen. Niet in elk bos kun je een roofvogelnest verwachten. Daar is sowieso een bepaalde leeftijd van het bos voor nodig met minstens 30 cm dikke stammen. Daarin kun je de grote nesten verwachten. De buizerdnesten die we vonden zaten allemaal in grove den-nen. Al doende raakte ik te veel gefocust op de grove den als nestboom met als gevolg dat ik toevallig mijn eerste haviksnest ontdekte, in een lariks-sparrenbos. Ik liep daar doorheen om de weg af te snijden en niet omdat ik daar wat verwachtte.

Havik

In dit nest heeft een havik een aantal jaren met succes een broedsel groot gebracht. Tot vorig jaar. Toen hoorden we de vogels in de buurt wel roepen, maar er lagen geen resten van prooidieren onder het nest en er was ook geen poepkring te zien. Poepkringen ontstaan doordat de jongen het nest niet bevuilen maar mooi over de rand van het nest heen sprietsen. Al groeiend en meer etend, wordt dat sprietsen frequenter en krachtiger, met als gevolg een steeds grotere kring. Dit is een belangrijke indicatie want de ouders alarmeren niet altijd en kleine jongen steken nog niet boven de rand van het nest uit. Maar toen dus

geen leven in dit nest. Wat doe je in zo'n geval? Je zou de hele omgeving kunnen afzoeken want in geval van een verhuizing naar een andere nestboom is dat meestal maar een paar honderd meter verder. Maar als het havikspaar een sabbatical nam, ben je wel voor niets aan het zoeken. Het meest verstandig vonden we om eerst poolshoogte te gaan nemen bij het nest. Als daar weer niets te beleven zou zijn, dan zou het zin hebben om naar andere nestbomen te gaan zoeken. Twee jaar op rij een overgeslagen broedseizoen is niet te verwachten. Bij het nest aangekomen, zien we een paar poepspetters en één prooirest. Zou dit het begin zijn van een nieuw broedsucces?

Buizerd

We lopen vanaf het lariks-sparrenbos richting theetuin, naar een territorium met een voor mij al oude geschiedenis. In 2014 nam ik namelijk dit werk in het Schuitwater over van Grad. Hij liet mij toen de roofvogelnesten zien die hij jarenlang gevolgd had en dat was hier een nest van een buizerd. Toen ik met Grad het nest naderde, vloog er direct een buizerd vanaf. Daarbij gaat de vogel eerst met een boog vrij laag naar beneden om zoveel vaart te krijgen dat hij vervolgens hoogte kan maken om tussen de boomtoppen te verdwijnen. Een nest dus dat in gebruik was. Dat was mijn eerste ervaring met een buizerd op een nest. Het was toen echter geen succesvol broedgeval. Ook bij de nestcontroles in 2015 (vanaf, zoals altijd, de grond) werden we niet getraakteerd op alarm, zagen we geen poepkring en vonden we geen rui-veren (vrouwtjes ruien, heel praktisch, tijdens het broeden). Pas in 2016 vonden we een paar honderd meter verderop een nest. Duidelijk hetzelfde territorium, gezien de nabijheid. Vogels individueel identificeren is echter lastig en dat kon ik toen zeker nog

Foto Cora Oostendorp Buizerdnest

Foto Cora Oostendorp **Buizerd**nest

niet. Het kan dus gaan om andere buizerds. Een territorium is stabiel maar vogels worden in geval van sterfte altijd vervangen door andere exemplaren. Dat is doorgaans een vlot lopend proces omdat er meestal wel nieuwe aanwas is. We vonden dus een nieuwe nestboom. Mooi, denk je dan. Daar gaan we weer. Maar de vreugde was van korte duur. Een februaristorm gooide de boom in 2018 omver. Geen nood echter. De buizerds bouwden binnen de kortste keren een nieuw nest op nog geen vijftig meter afstand. Daar werd met succes gebroed. Ook nu zit het nest nog op zijn plaatst en zijn er tekenen van bewoning.

Andere dieren

Tijdens onze zoektochten komen we in het bos ook ander wild tegen. Zo liep ik in het winterhalfjaar regelmatig tegen een houtsnip aan, vooral waar de ondergroei van het bos bestond uit adelaarsvarens. Dat is niet zo vreemd want die planten geven een goede dekking. Als je weet dat een havik graag vogels eet ter grootte van een houtduif, dan is het duidelijk dat een houtsnip wel wat dekking kan gebruiken. Soms kwamen we reeën tegen. Als dat onverwachts was, maakten die in een forse sprint onder gepraak van dor hout zich vliegensvlug uit de voeten. Bij andere gelegenheden kwamen we een paar keer een haas tegen, midden in het bos. Dat hadden we niet direct verwacht. Ook in de broedperiode van de zangvogels hadden we, op bezoek bij buizerds en haviken, leuke ontmoetingen zoals een nestholte van een specht waarvan de jongen hun honger luidkeels lieten horen, zodat dat het nest goed te ontdekken was. Even wachten en stil zijn en ja hoor daar kwam een oudervogel, Grote bonte, al aanvliegen om te voeren. Langs de rand van het bos zagen we een groot bosmierennest. Helaas was dat leeggehaald. Maar de mieren waren al weer druk bezig met wederopbouw. Het is dus wel duidelijk dat bij het vrijwilligerswerk met roofvogels meer te zien is dan waar het primair om gaat. Het inventariseren van de roofvogelnesten en het volgen van de broedsels verveelt daarom nooit.

Foto Cora Oostendorp **Mierennest**

Insectencursus

4 zaterdagochtenden
30 april, 4 juni, 18 juni & 25 juni
Kosten € 15,- per persoon
Entomoloog: Piet Segeren

Wil jij ook meer leren over insecten?

Deze lente geeft Piet Segeren, entomoloog en IVN-gids uit Horst, een korte cursus over insecten. De cursus vindt plaats in en rond het Zoemhukske in de Kasteelse bossen in Horst.

Tijdens vier zaterdagochtenden van 9:30 tot 12:00 komen de belangrijkste kenmerken van de insecten aan bod, alsmede de verschillen tussen de vele insectenorden. Op elke lesdag wordt ook geoefend in het herkennen van de diverse groepen.

Informatie

De cursusochtenden zijn

30 april, 4 juni, 18 juni & 25 juni

Er is plaats voor 15 deelnemers, de cursus gaat door als er zich minimaal 8 deelnemers hebben aangemeld. De kosten zijn €15,- per persoon.

Wil je graag meedoen?

Geef je dan op via de activiteit op de website of rechtstreeks bij Piet pamsegeren@kpnmail.nl

Foto Piet Segeren **Weidebeekjuffer**

Overstroming Swolgen

AUTEUR PIET HOEBERS

Bijna twee en een halve eeuw geleden werd Swolgen geïsteerd door een dagenlange wolkbreuk. Het is aan schepen (wethouder) Johannes Janssen te danken dat we weten wat dat in 1775 voor Swolgen betekend heeft. In zijn dagboek gaf hij een beschrijving van de wateroverlast en de daarmee gepaard gaande ellende die dat voor zijn dorpsbewoners meebracht.

Swolgen bestond toentertijd uit een klein aantal, wat los van elkaar gelegen, boerderijen. Op twee hoger gelegen gronden – de Kanakker en het Kerkeveld – werd het boerenbedrijf uitgeoefend. Tussen deze twee velden liep, door het midden van het dorp, een laagte die als weidegebied werd gebruikt. Langs deze laagte waren een tiental boerderijen op ‘halve hoogte’, dat wil zeggen op de overgang van het grasland naar het akkerland, gebouwd. De kerk en de pastorie stonden een stukje hoger dicht bij de rand van het Kerkeveld, terwijl de voormalige school, die tot kapelanie was omgebouwd, een stukje lager lag.

Lambertuskerk met links de kapelanie, in 1741 getekend door Jan de Beijer. Dit was ook het geval met de herberg annex jeneverstokerij die tegenover de woning van de kapelaan stond. Het dorp met zijn bouwlanden werd omringd door een uitgestrekt heidegebied. In deze boomloze open ruimte kwamen behalve zandduinen ook grote vennen voor waarin veenvorming plaatsvond. De grootste vennen waren de Boabel en het Turfven die op de Swolgender Heide lagen.

Swolgender Heide rond 1850, De Boabel (1), het Vlasven (2), het Turfven (3)

Om dit heidegebied af te wateren was vanuit de Boabel ‘enne luoëp’ gegraven die via het Vlasven naar de Broekhuizer Molenbeek liep. Deze laatste beek kwam van het Broekhuizer Schuitwater af en mondde uit in de Maas.

Uit de dagboek aantekeningen valt op te maken dat de omgeving van Swolgen vijf dagen lang te maken heeft gehad met wat in de weerkunde een koude put wordt genoemd. Van zaterdagavond 5 augustus tot woensdagavond 10 augustus was het niet met vlagen of met onweer, maar ‘met baer donckel locht’ aanhoudend straf blijven regenen. Dit gebeurde ‘met oosten wint, oock met weste, suijde en met noorden wint’. Een koude put is een lagedrukgebied in de bovenste luchtlagen die van alle kanten warmere lucht aanzuigt en dagenlang boven hetzelfde gebied blijft hangen. De aangezogen lucht stijgt op, koelt af en veroorzaakt vervolgens een langdurige regenperiode, *dit fenomeen deed zich in de zomer van 2021 ook voor in de Eifel, de Ardennen en in Zuid-Limburg.*

Op de derde dag dreigde het dijkje bij het Vlasven het te begeven. Vanaf de hoger gelegen heide nam de wateraanvoer meer toe dan door de smalle Boabelse Loop afgevoerd kon worden. Daarop brak ‘s avonds op 8 augustus de dijk van het Vlasven door en werd de noodklok geluid. Maar weinig Swolgenaren gaven vanwege de constante plensregen, gehoor aan die noodoproep om te komen helpen. De enkelen die kwamen opdagen, wisten toch de dijk te herstellen door ‘berrevoets in het water te springen’.

De volgende dag kwamen de inwoners van Broekhuizen ondanks felle protesten van de Swolgense kant met een menigte van volck’ wel in actie. Zij wilden namelijk voorkomen dat de Broekhuizer Molenbeek buiten zijn oevers zou treden en het ‘schadelijk Peelwater’ over hun akkers zou stromen, *bedoeld werd het zure water dat uit moerige heidevennen afkomstig was.* Allereerst wierpen zij twee aarden dammen in de Boabelse Loop op. Maar die bleken allebei niet tegen de kracht van de watermassa bestand te zijn. Vervolgens lieten zij vier karren met eikenhout en takkenbossen komen om daarmee een solide dam te bouwen. Maar tot drie keer toe bleek ook nu weer het water te sterk zijn. De volgende dag pas lukte het met inschakeling van twee timmerlieden uit Broekhuizenvorst, om een deugdelijke waterkering in elkaar te zetten. De schepenen van Swolgen gingen daarop naar de dam om te protesteren maar werden met geweld verjaagd.

Door de blokkade van de Boabelse Loop nam de waterstroom noodgedwongen een andere afvoerroute. Het Vlasven liep over en heeft toen Swolgen overvallen. Vanaf het Vlasven stroomde het water via de laagte dwars door Swolgen naar het Smallebroek om voorbij Megelsum in de Oude Maasarm uit te komen, *in de huidige situatie is dit de route vanaf het campingterrein van de Okkernoot via de Schoolstraat en Gen.Dempseystraat naar de Donkstraat.*

De watermassa liet in Swolgen letterlijk een diep spoor van vernieling na. Het grasland maar ook de slechte wegen waren tegen deze watermassa niet bestand. Tussen het Vlasven en het Smallebroek was een stroomgeul ontstaan omdat daar de grond 'kniediep was weggedreven en waar met geen los peert door te komen was'.

Huidige topografische kaart, route van het water tijdens de overstroming.

De huizen met schuren en stallen die "op halve hoogte" langs de nieuw gevormde waterloop lagen, stonden onder water; mensen en vee moesten geëvacueerd worden. En de kapelanie stond op instorten omdat er onder de muren een diepe kuil was ontstaan.

Op 12 augustus werd de noodklok weer geluid omdat het water het kerkhof dreigde mee te gaan sleuren. Toen kwamen de Swolgenaren onder leiding van de pastoor en een schepen in actie. Zij verjoegen de bewakers van de dam in de Boabelse Loop en braken deze vervolgens af. Het water zakte snel en er was veel herstelwerk te verrichten. Bij het herstel van de kapelanie en het kerkhof kregen ze veel hulp van de inwoners van Meerlo. Maar de mensen uit Broekhuizenvorst ... die kwamen alleen maar kijken, staken geen hand uit en stonden er zelfs bij te lachen.

Bron: Afb.1 uit Jan de Beijer(1980) Afb.2 Topografische kaart 1850, Afb.3 afstandmeter.nl

Uit de oude

AUTEUR: MARIJKE LUKKER

In deze Kwekker staat een interview met Paul Oostendorp. Paul is het grootste deel van zijn leven leraar biologie geweest aan de PABO. 'Beginselen der Dierkunde' door D. Horn en S. De Gast Jz: Ten dienste van aanstaande onderwijzers, H.B.S. 3j. en de onderste klassen van de H.B.S. 5 j. en Gymnasia met 196 figuren én een gekleurde plaat (van de menselijke bloedsomloop. MLH).

Dit leerboek uit 1916 stond in mijn boekenkast. Vermoedelijk heeft mijn vader daaruit les gehad. Paul had dit boek nog kunnen gebruiken. Er staan mooie tekeningen in van schedels en geraamtes, geplooide kiezen, mensen, zoogdieren, vogels, reptielen, amphiënen, visschen, spinners, wormen, slakken en insecten, zoals kevers, meelwormen, roode boschmieren, vlinders, luizen en pissebedden. Ook leuk voor de Scholenwerkgroep.

Met de vraag op blz. 187 had Paul als vogelaar wel raad geweten.

Fig. 169. De ringworm met larve en eieren.

Fig. 170. De ginnas-wit.

knoppen of vruchten beroofd en de mensch staat machteloos tegenover deze vijanden. Gelukkig, dat in den regel de slaapwespen

Vraag. Hebt ge wel eens opgemerkt, dat vogels, die schuin naar beneden vliegen, de stuurpennen omlaag drukken? Waarom zouden zij dit doen? Vindt ge het verklaarbaar, dat de laatste wervel van den staart (ploegschaarbeen) zoo groot is en een flinken kam heeft, als ge bedenkt, dat hieraan de spieren zijn bevestigd, die de stuurpennen bewegen?

De vraag blz 187

233

richting, waardoor zij gelijkt op een dor takje (mimicry). Ook tegen dit insect worden teerbanden om den stam der boomen gelegd, daar de wijfjes zeer onvolkomen vleugels bezitten.

5. De kleedermot (*Tinea pellionella*, fig. 172) behoort als andere motten tot de kleine vlin-
ders. Ze legt in Mei haar eieren in allerlei wollen stoffen. De larve voedt zich met wol en andere haren, maakt daarvan ook haar tonnetje en verpopt hierin.

Vraag. Welke middelen worden tegen de kleedermot aangewend?

Tot de bladrollers behoort o. a. de appelbladroller; de rups hiervan is de bekende «worm» in de appels.

Kenmerken der orde: Monddeelen zuigend (roltong), twee paar vliezige, met schubben bedekte vleugels. Volkomen gedaanteverwisseling.

§ 83. 4^e Orde. Tweevleugeligen.

1. De gewone 'steekmug (*Culex pipiens*), zie § 36.

2. De huisvlieg (*Musca domestica*, fig. 173, 174 en 175). Het

lijf van de huisvlieg bestaat uit de gootvormige onder- en bovenlip, die samen een buisje vormen. Daarin komen geen steekorganen voor; onder-
zoowel als

Fig. 174. Kop van de huisvlieg. a samengesteld oog. f spriet. K snuit.

Huisvlieg (sterk vergroot).
IVN De Maasdorpen

Fig. 175. Laatste lid van den voet der vlieg. Kl klauwen. Ha hechtlapje (sterk vergroot).

JAARPROGRAMMA

Onze werkgroepen

A&G - Activiteiten & Gidsen
PWG - Plantenwerkgroep
VWG - Vogelwerkgroep
VNeL - Vrijwillig Natuur en Landschapsbeheer

Activiteiten

- 5 maart Vogelcursus - 1e dag
- 5 maart VNeL Natuurwerkdag
- 6 maart Bomen, Terrein St.Servaas Venray Excursie
- 12 maart VWG Watervogeltelling
- 17 maart PWG Maaspark Ooijen-Wanssum
- 19 maart Vogelcursus - 2e dag
- 20 maart Excursie Elsbeemden
- 29 maart Libellen Lezing
- 7 april PWG Savelsbos
- 9 april Vogelcursus - 3e dag
- 10 april Blauwborstwandeling, Mariapeel Wandeling met gids
- 11 april Vogelcursus - theorieavond
- 16 april Sualmana voedselbos excursie
- 21 april PWG Floriadeterrein
- 23 april Vogelcursus - 4e dag
- 30 april Insectencursus - 1e dag
- 5 mei PWG Wandeling in de natuur, Gennepershuis
- 7 mei Vogelcursus - 5e dag
- 11 mei Maaspark Ooijen - Wanssum Lezing
- 14 mei Natuurfotografie workshop
- 15 mei Bovenloop Swalm Dagwandeling met gids
- 19 mei PWG Ooijpolder Nijmegen
- 21 mei Vogelcursus - 6e dag
- 22 mei Maaspark Ooijen - Wanssum Wandeling
- 25 mei Kroegjestocht Wandeling met gids Zuid-Limburg

Interesse in een activiteit?

Meer informatie over onze activiteiten kun je vinden op onze website in het **jaarprogramma**.

Is het een **werkgroep**?

Meld je dan bij de betreffende **coördinator** van die **werkgroep**, zie pagina 2; Werkgroepen & Commissies.

Of kijk op de website:

<https://www.ivn.nl/afdeling/de-maasdorpen/werkgroepen>

Foto Cora Oostendorp Lieveheersbeestje

BEZOEK ONZE IVN WEBSITE

[HTTPS://WWW.IVN.NL/AFDELING/DE-MAASDORPEN](https://www.ivn.nl/afdeling/de-maasdorpen)

VOLG ONS OP FACEBOOK

[HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/IVNHORST/](https://www.facebook.com/ivnhorst/)